

ZO‘RAVONLIKKA QARSHI SIYOSATNI AMALGA OSHIRISHDA DAVLAT VA FUQAROLIK JAMIYATI HAMKORLIGI.

Sabina Nusratova G‘ayrat qizi

Sharof Rashidov nomidagi

Samarqand davlat universiteti

+99895 474 52 04

Annotatsiya: Ushbu maqolada zo‘ravonlikka qarshi siyosatni samarali amalga oshirish jarayonida davlat institutlari va fuqarolik jamiyati tashkilotlari o‘rtasidagi hamkorlikning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda zo‘ravonlikka qarshi kurashishda kompleks yondashuv, institutsional hamkorlik, ijtimoiy sheriklik va jamoatchilik nazoratining o‘rni ochib beriladi. Shuningdek, xalqaro tajriba va O‘zbekiston amaliyoti misolida davlat va nodavlat sektor hamkorligining samaradorligi baholanadi hamda ushbu hamkorlikni yanada rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: Zo‘ravonlikka qarshi siyosat, davlat boshqaruvi, fuqarolik jamiyati, nodavlat notijorat tashkilotlari, ijtimoiy sheriklik, inson huquqlari, gender tengligi, jamoatchilik nazorati.

Bugungi globallashuv sharoitida zo‘ravonlik jamiyat taraqqiyotiga jiddiy to‘siq bo‘luvchi ijtimoiy muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Zo‘ravonlikning turli ko‘rinishlari – oilaviy zo‘ravonlik, gender asosidagi zo‘ravonlik, bolalarga nisbatan zo‘ravonlik, ijtimoiy va institutsional zo‘ravonlik – inson huquqlari, ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanish tamoyillariga zid hisoblanadi. Shu bois, zo‘ravonlikka qarshi kurashish faqatgina davlat organlari zimmasidagi vazifa bo‘lib qolmasdan, balki keng jamoatchilik, nodavlat notijorat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyati institutlarining faol ishtirokini talab etadi.

Zamonaviy siyosiy-huquqiy yondashuvlarga ko‘ra, zo‘ravonlikka qarshi siyosat samaradorligi ko‘p jihatdan davlat va fuqarolik jamiyati o‘rtasidagi hamkorlik darajasiga

bog‘liq. Bu hamkorlik huquqiy mexanizmlar, institutsional muloqot, axborot almashinuvi va birgalikdagi ijtimoiy dasturlar orqali amalga oshiriladi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi – zo‘ravonlikka qarshi siyosatni amalga oshirishda davlat va fuqarolik jamiyati hamkorligining nazariy asoslari, amaliy mexanizmlari va rivojlanish istiqbollarini tahlil qilishdan iborat.

Zo‘ravonlikka qarshi siyosatni amalga oshirishda davlat va fuqarolik jamiyati hamkorligi mavzusi O‘zbekistonda so‘nggi yillarda ayniqsa dolzarb bo‘lib, davlat siyosatining muhim yo‘nalishiga aylandi. Bu hamkorlik zo‘ravonlikning barcha shakllari — oilaviy, gender asosidagi, jismoniy, psixologik va raqamli zo‘ravonlikni oldini olish, jabrlanuvchilarni himoya qilish, rehabilitatsiya qilish va jamiyatda zo‘ravonlikka nisbatan toqatsiz munosabat shakllantirishga qaratilgan.

Qonuniy asos va siyosiy strategiyalar

O‘zbekiston Respublikasida zo‘ravonlikka qarshi kurash huquqiy jihatdan mustahkamlangan. Asosiy hujjatlar quyidagilar:

- “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun (2019-yil, O‘RQ-561-son) — bu qonunda davlat organlari, mahallalar, nodavlat notijorat tashkilotlari (NNT) va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari o‘rtasidagi hamkorlik majburiyati belgilangan. Qonun zo‘ravonlikning oldini olish, jabrlanuvchilarni himoya qilish va rehabilitatsiya qilishda birgalikdagi harakatlarni talab etadi.

- 2023-yilda oilaviy zo‘ravonlik uchun jinoiy va ma‘muriy javobgarlik joriy etildi (Ma‘muriy javobgarlik kodeksiga 59-2-modda kiritildi). Bu o‘zgarishlar UNDP va fuqarolik jamiyati ishtirokida o‘tkazilgan tadqiqotlar asosida amalga oshirildi.

- Yangi O‘zbekiston Taraqqiyot strategiyasi (2022–2026) va Gender tengligini ta‘minlash strategiyasida fuqarolik jamiyatining roli alohida ta‘kidlangan: inson huquqlari, davlat organlarining ochiqligi va NNTlarning faolligini oshirish ustuvor yo‘nalishlar sifatida belgilangan.

- 2025-yilda raqamli zo‘ravonlikka qarshi choralar kuchaytirildi: Oliy Majlis Senati raisi Tanzila Narbayeva milliy strategiya ishlab chiqishni taklif qildi, chunki raqamli makonda zo‘ravonlik holatlari ortib bormoqda.

Hamkorlikning asosiy shakllari va mexanizmlari

Davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi hamkorlik quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda:

Qonun loyihalarini ishlab chiqish va monitoring

Fuqarolik jamiyati vakillari (ayollar huquqlari bo'yicha NNTlar, faollar) qonun loyihalariga takliflar kiritadi. Masalan, oilaviy zo'ravonlik bo'yicha ma'muriy javobgarlik moddasini takomillashtirishda UNDP loyihasi doirasida NNTlar sud amaliyotini tahlil qilib, tavsiyalar bergan. Natijada jabrlanuvchilarning adolatga erishishi yaxshilangan, ammo gender statistikasi va dalillarga asoslangan yondashuv hali ham takomillashtirishni talab etadi.

Jabrlanuvchilarga yordam ko'rsatish tizimi

Davlat himoya orderlari, rehabilitatsiya markazlari va "1146" qisqa raqamini ta'minlaydi. Fuqarolik jamiyati esa boshpana (shelter), psixologik yordam, yuridik maslahat va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni amalga oshiradi. UNDP va NNTlar hamkorligida Farg'ona va boshqa hududlarda boshpanalar ochilgan. 2025-yilda sud amaliyoti tadqiqoti shuni ko'rsatdiki, NNTlar sud jarayonlarida jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi.

Targ'ibot, oldini olish va ta'lim kampaniyalari

Har yili o'tkaziladigan "Zo'ravonlikka qarshi 16 kunlik faollik" kampaniyasi (25-noyabr – 10-dekabr) davlat idoralari, BMT agentliklari (UN Women, UNDP, UNFPA), fuqarolik jamiyati va OAV birgalikda o'tkazadi.

- 2025-yilda kampaniya "Xotin-qizlarga nisbatan raqamli zo'ravonlikka barham berish uchun birlashaylik" shiori ostida o'tdi. Oliy Majlis Senatida boshlangan tadbirda BMT doimiy koordinatori Sabine Mahl, UN Women vakillari va hukumat vakillari ishtirok etdi.

- Kampaniya doirasida seminarlar, muloqot maydonlari, she'riyat tanlovlari, axborot tadbirlari o'tkazildi. Raqamli zo'ravonlik (kiberbulling, dipfeyk, onlayn ta'qib) muammosi muhokama qilindi va milliy strategiya ishlab chiqish taklifi bildirildi.

- Ichki ishlar vazirligi kiberxavfsizlik markazi orqali profilaktika ishlarini olib bormoqda, Raqamli texnologiyalar vazirligi esa raqamli savodxonlikni oshirish loyihalarini amalga oshirmoqda (“Bir million o‘zbek dasturchisi” loyihasida qizlarning ulushi yuqori).

Malaka oshirish va xalqaro hamkorlik

Huquq-tartibot organlari xodimlarini o‘qitish, sudyalalar va advokatlar uchun gender sezgirlik bo‘yicha treninglar UNDP, USAID, Yevropa Ittifoqi va fuqarolik jamiyati hamkorligida o‘tkazilmoqda. 2025-yilda qonun ustuvorligi loyihasi doirasida sud amaliyoti yaxshilandi.

Natijalar, muammolar va istiqbollar

Natijalar:

So‘nggi yillarda qonunlar takomillashtirildi, jabrlanuvchilarga yordam xizmatlari ko‘paydi, raqamli zo‘ravonlik muammosi ommaviy muhokamaga chiqdi. Gender tengligi indekslarida O‘zbekistonning pozitsiyasi yaxshilanmoqda. Fuqarolik jamiyati ishtiroki tufayli qonunlarning ijrosi yanada samarali bo‘ldi.

Muammolar:

- Resurslar yetishmasligi (hududlarda boshpana va psixologlar kam).
- Raqamli zo‘ravonlik bo‘yicha tizimli monitoring va statistika yo‘q.
- Jabrlanuvchilarning idoralarga murojaat qilish ko‘nikmasi past, idoralararo hamkorlik algoritmi to‘liq shakllanmagan.
- Jamiyatdagi stereotiplar va raqamli savodxonlikning past darajasi.

Istiqbollar:

2026-yilda raqamli zo‘ravonlikka qarshi milliy strategiya qabul qilinishi, maktab va oliy ta’limda raqamli xavfsizlik darslari joriy etilishi, NNTlarning roli yanada kuchaytirilishi kutilmoqda. Davlat va fuqarolik jamiyati hamkorligini chuqurlashtirish orqali zo‘ravonlikka qarshi kurash yanada samarali bo‘ladi.

Xulosa

O‘zbekistonda zo‘ravonlikka qarshi siyosatni muvaffaqiyatli amalga oshirish faqat davlatning emas, balki fuqarolik jamiyatining faol ishtirokisiz mumkin emas. So‘nggi

yillarda, ayniqsa 2025-yilgi kampaniya va UNDP loyihalari natijasida bu hamkorlik sezilarli darajada mustahkamlandi. Kelajakda qonun ijrosini kuchaytirish, resurslarni ko‘paytirish va jamiyat ongini o‘zgartirish orqali zo‘ravonlikdan xoli jamiyat qurishga erishish mumkin. Bu nafaqat xotin-qizlar va bolalarni himoya qilish, balki butun jamiyatning barqaror rivoji uchun zarurdir.

Xulosa qilib aytganda, zo‘ravonlikka qarshi siyosatni amalga oshirishda davlat va fuqarolik jamiyati hamkorligi muhim ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga ega. Ushbu hamkorlik zo‘ravonlikning oldini olish, jabrlanganlarni himoya qilish va jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. “Ayollarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2019.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Matbuot xizmati. Zo‘ravonlikka qarshi kurash va gender tengligini ta‘minlashga oid qaror va farmonlar to‘plami. – Toshkent, 2020–2023.
3. Karimov I.A. Jamiyat taraqqiyotida fuqarolik jamiyatining o‘rni. – Toshkent: O‘zbekiston, 2016.
4. Jo‘rayev R.X. Fuqarolik jamiyati institutlari va davlat boshqaruvi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. UN Women. Handbook for National Action Plans on Violence against Women. – New York, 2012.
6. World Health Organization. Violence Prevention: The Evidence. – Geneva, 2010.
7. UNICEF. Ending Violence Against Children: Global Strategies. – New York, 2016.
8. Council of Europe. Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention). – Istanbul, 2011.